

Marek Maciejczak

O dziele i postawie filozoficznej Profesora Póltawskiego

Studia Philosophiae Christianae 39/2, 11-27

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAREK MACIEJCZAK
Institut Filozofii UKSW

O DZIELE I POSTAWIE FILOZOFICZNEJ PROFESORA PÓLTAWSKIEGO

Prace profesora Andrzeja Póltawskiego można zaliczyć do trzech dziedzin: epistemologii i ontologii, etyki oraz antropologii.

Pierwsza książka Andrzeja Póltawskiego, *Rzeczy i dane zmysłowe. Świat i spostrzeżenie u G. E. Moore'a*, dotyczyła zagadnień spostrzeżenia, świata zewnętrznego i jego istnienia, oraz założeń epistemologii i ontologii Moore'a. Druga książka była analizą teorii poznania i ontologii klasycznego dzieła Edmunda Husserla, *Badań logicznych*, i stała się podstawowym w języku polskim, wielokrotnie cytowanym komentarzem, przekonująco ukazującym genezę transcendentального idealizmu twórcy fenomenologii.

W obu książkach, jak i licznych późniejszych artykułach dotyczących zagadnień epistemologicznych, można wyróżnić dwa zasadnicze nurty, którymi podążała myśl Andrzeja Póltawskiego: krytyczny i konstrukcyjny. Krytyczny doprowadził do zakwestionowania założeń empirystycznej i kartezjańskiej teorii poznania: dualizmu treści zmysłowej i pojęciowego ujęcia oraz przekonania o istnieniu ostatecznych i dostępnych refleksji elementów (cegiełek), które w odpowiednim powiązaniu miały służyć jako podstawa uzasadnienia naszych pojęć (wiedzy). Założenia te, jak pokazał Andrzej Póltawski, przejęła także fenomenologia Edmunda Husserla i Romana Ingardena. Obecne są one w koncepcji poznania jako wypełniania intencji, pojęciowego ujęcia zmysłowej treści, w czysto opisowej a następnie transcendentальной koncepcji fenomenologii, w idei czystej teorii poznania. Krytyka wspomnianych założeń doprowadziła do odrzucenia opozycji danych materiałowych i pojęciowego opracowania, linearnego obrazu świadomości, koncepcji procesu poznawania jako czysto świadomościowego

oraz bezpośredniego widzenia jako absolutnej podstawy formułowanych twierdzeń.

Nurt konstrukcyjny przejmując realistyczne wątki analiz poznania z fenomenologii i rozwija je w oparciu o wyniki takich nauk, jak: psychologia postaci, psychiatria, itd. Zasadniczą rolę pełni w niej koncepcja odczuwania zmysłowego oraz pojęcie osobistego modelu świata. Zastępują one empirystyczne pojęcie doświadczenia i transcendentalne pojęcie świadomości. U podstaw procesów poznawczych Andrzej Półtawski umieszcza całość doświadczenia, która służy do wyjaśnienia elementów, struktury i funkcji świadomości. Pierwotną warstwą owej całości jest odczuwanie zmysłowe, totalna więź ze światem istoty żywej. Kolejną warstwę stanowi spostrzeżenie. Jest ono pierwszym krokiem w poznawaniu, przekształca więź odczuwania, wnosząc czas obiektywny i obiektywną przestrzeń, i w ten sposób umożliwia nastawienie na fakty. W spostrzeganiu i poznawaniu bierze już udział język, obiektywizujące medium, w którym formułowane są rezultaty poznawania.

Andrzej Półtawski szkicuje teorię świadomości jako funkcjonującego modelu świata. Świadomość cechuje hierarchiczność, warstwowa budowa i swoista dynamika, wyrażająca się w możliwości przyjęcia przez poznający podmiot różnorodnych nastawień, typów doświadczenia i rodzajów przedmiotów. Łącząc definicję świadomości podaną przez Henri Ey'a – być świadomym, to mieć do dyspozycji osobisty model świata – z analizami Husserla i Ingardena, daje podstawy realistycznej teorii ludzkiego poznawania.

Obok głównego nurtu rozważań epistemologicznych Andrzej Półtawski poświęcił szereg mniejszych rozpraw zagadnieniom moralnym i antropologicznym, przede wszystkim statusowi wartości moralnych. Jego rozważania etyczne podążają drogą pośrednią pomiędzy skrajnymi stanowiskami Kanta i Schelera. Kant głosił, że podstawą czynu moralnego jest jego zgoda z rozumnym prawem; akcentując powinność, Kant potraktował wartości moralne jako zbytczne. Scheler, przeciwnie, uzależnił dobro moralne od autentycznego doświadczenia wartości; nie docenił jednakże roli powinności.

Andrzej Półtawski, inspirując się analizami fenomenologów i odkryciami współczesnej biologii, zwłaszcza etologii, pokazuje, że wartości zakorzenione są w bardziej pierwotnym fenomenie ważności. Straus i Buytendijk wykazali, że ważność bodźców i sytuacji

zależy od całościowej, indywidualnej i gatunkowej struktury zarówno zwierzęcia, jak i człowieka. W przypadku człowieka, twierdzi Andrzej Półtawski, nawiązując do rozważań Karola Wojtyły, taką całościową strukturą warunkującą poczucie ważności i wartości jest osoba.

Stanowisko to pozwala zakwestionować przekonanie, że wartości są jakościami samych rzeczy lub też nadbudowują się na relacjach rzeczy do człowieka. Warunek dostateczny bycia wartością moralną wiąże się bowiem z czymś pierwotniejszym ontycznie, z dobrem jako takim, danym w doświadczeniu sumienia. Dobro moralne dane w doświadczeniu sumienia ściśle łączy dobro czynu z dobrocią działającej osoby. To podstawowe doświadczenie moralne jest stałym tłem, warunkiem poznawania świata wartości. Zawiera ono także świadomość pewnej normy, ponieważ doświadczenie sumienia wiąże się z wykroczeniem moralnym. Andrzej Półtawski pokazuje, w jaki sposób moralność doświadczana przez nas w doświadczeniu sumienia prowadzi do zrozumienia dynamiki osoby ludzkiej, jak działanie moralne jest jednocześnie doskonaleniem się człowieka. Idzie w tym względzie za twierdzeniem Karola Wojtyły: „Owoce czynu moralnego jest moralność (...) Przez swoje czyny człowiek staje się moralnie dobrym lub moralnie złym jako człowiek. Owo stawanie się, *fieri* człowieka pod względem moralnym przesądza o realistycznym charakterze samego dobra”. W ten sposób właśnie dobro czynu odzwierciedla się w dobru osoby i odwrotnie.

Twierdząc, że każdy czyn ludzki charakteryzuje się podwójną teleologią (termin Karola Wojtyły): skierowaniem na dobro czynu i doskonałość osoby, Andrzej Półtawski unika jednostronności etyki Schelera. Można jednocześnie realizować wartości i dążyć do własnej doskonałości. Pomiędzy tymi dążeniami nie ma sprzeczności. Twierdzenie to nawiązuje do antropologii wartości Dietricha von Hildebranda, który umieścił wartości w strukturze osoby, aby zrozumieć ich obiektywność. Wartości, twierdzi Andrzej Półtawski, zakorzenione są w głosie sumienia, odwołują się do wspólnej wszystkim ludziom godności bycia człowiekiem. To „zobowiązanie w sumieniu” jest podstawą obiektywności wartości, ich obecności we wzajemnych relacjach między ludźmi. Sama zdolność do percepcji obiektywnego świata wartości wzrasta wraz z postępem moralnym osoby.

Andrzej Póltawski daje też wskazówki, jak należy uzupełnić antropologiczny opis doświadczenia wartości ujęciem ontologicznym i metafizycznym. W tym zadaniu istotne są rozważania Romana Ingardena o odpowiedzialności i Karola Wojtyły o czynie moralnym.

Dociekania teoriopoznawcze i etyczne Andrzeja Póltawskiego kulminują w określonej koncepcji człowieka; jej podstawą jest doświadczenie moralne, szerzej, więź z innymi. Tak jak człowiek rozumie siebie, tak też rozumie świat i swoje w nim miejsce: „Dlatego też, twierdzi Andrzej Póltawski, naturalnym punktem widzenia filozofa jest osoba ludzka”. Wartości moralne nie nadbudowują się na doświadczeniu rzeczy. Andrzej Póltawski powołuje się na obserwacje Buytendijka dotyczące pierwszego uśmiechu dziecka. Nowonarodzone dziecko uczy się rozpoznawać twarze rodziców i odczytywać ich usposobienie, zanim jeszcze potrafi radzić sobie w świecie rzeczy. Jego pierwsze doświadczenia już mają charakter intersubiektywny – uśmiech jest znakiem relaksacji i komfortu, oznaką czynnego stosunku do otoczenia, otwartości na innych ludzi. Dziecko zamknięte na innych nie uśmiecha się. Tak jak wyjaśnienie uśmiechu dziecka musi uwzględnić całą fizyczną i emocjonalną sytuację, w jakiej znajduje się dziecko, podobnie wyjaśnienie innych ludzkich uczuć, wartości, postaw, świata kultury itd. również powinno wyjść od całości moralno-duchowej, jaką jest osoba ludzka. Andrzej Póltawski postuluje jako punkt wyjścia „całość”, jaką stanowi osoba ludzka. Dopiero w jej świetle można zrozumieć poszczególne „elementy” tej całości.

Aspektem konstytutywnym tej całości, obok stawania się osobą dzięki doskonaleniu moralnemu, jest otwarcie na Boga. Bez otwartości ludzkiego bytu na transcendencję nie można mówić o pełni człowieczeństwa. W tym przekonaniu Andrzej Póltawski wierny jest stanowisku Jana Pawła II, wyrażonym w encyklikach i pismach filozoficznych.

Podsumowując, dwie książki Andrzeja Póltawskiego dotyczyły świadomości, podstaw pewności i wiedzy. Pierwsza obejmowała filozofię Moore’a i Russell’a, druga fenomenologię Husserla i Ingardena. Andrzej Póltawski podważył postulat empiryzmu brytyjskiego budowania filozofii, wychodząc od naocznych wglądów w sferę świadomości. Narzędziami krytyki rozumienia poznawania jako procesu czysto świadomościowego oraz bezpośredniego wi-

dzenia jako absolutnej podstawy formułowanych twierdzeń były pojęcia modelu świata i odczuwania zmysłowego. Wskazały one na potrzebę oparcia konkretnych wyników poznawczych na kontekście, całości, systemie wiedzy i tym samym podważyły zasadność poszukiwania w filozofii absolutnie pewnych twierdzeń o tym, co realne, także o procesach poznawczych. Analizy fenomenologiczne rozszerzone o interpretacje wyników badań, zwłaszcza z dziedziny psychiatrii, etologii i nauk kognitywnych, pozwoliły umieścić świadomość w obrębie osoby ludzkiej. W ten sposób Andrzej Półtawski wskazał drogę do jednolitej realistycznej teorii człowieka. Jak pisze, w myśl tej teorii „podmiot świadomości (człowiek) jest przede wszystkim podmiotem działania, a jedyną drogą prowadzącą do adekwatnej teorii świadomości jest analiza jej miejsca w dynamicznej strukturze zdolnego do wolnego i odpowiedzialnego działania szczególnego bytu psycho-fizycznego, jakim jest osoba ludzka”. Celem jest „dążenie do stworzenia podstaw jednolitej realistycznej teorii człowieka i rzeczywistości; teorii, która by połączyła w harmonijną całość wyniki współczesnej analizy subiektywnej i obiektywnej struktury człowieka z rezultatami krytyki poznania”. Konkretyzacją tych dążeń są mniejsze rozprawy Andrzeja Półtawskiego. Obejmują one rozważania nad naturą człowieka, zwłaszcza wartościami moralnymi, wolnością, odpowiedzialnością i otwarciem na Boga.

Dzieło Andrzeja Półtawskiego jest znakomitym przykładem twórczej kontynuacji zamierzeń jego nauczyciela, Romana Ingardena, budowania dobrze uzasadnionej realistycznej filozofii opartej o fenomenologiczną analizę doświadczenia. Na początku swojej filozoficznej drogi Andrzej Półtawski wysoko ocenił postawę Moore'a. Podziwiał jego „bezpośredniość, prostotę i szczerą bezkompromisowego dążenia do osiągnięcia prawdziwych i uzasadnionych wyników, a zarazem ostrożność w przyjmowaniu ostatecznych rozstrzygnięć rozważanych problemów, nie cofanie się nigdy przed wyznaniem własnej niewiedzy czy niepewności”. Dzieło Andrzeja Półtawskiego wyrosło z takiej samej postawy. Andrzej Półtawski jest wzorem nauczyciela akademickiego, odpowiedzialnego i kompetentnego. Swoim uczniom wpoił wysokie standardy naukowości i powagę filozoficznej pracy. Wykorzystał i uzupełnił dorobek takich myślicieli jak Edmund Husserl, Roman Ingarden, Dietrich Hildebrand, Henri Ey, Jan Paweł II. Jest kontynuatorem tradycji filozoficznej

Romana Ingardena, którego był uczniem i wieloletnim współpracownikiem. Dorobek naukowy Andrzeja Póltawskiego pozwala umieścić go jako kolejnego ważnego myśliciela w tej tradycji.

WAŻNIEJSZE DATY ŻYCIA I TWÓRCZOŚCI ANDRZEJA PÓLTAWSKIEGO

1923 – urodził się 22 lutego w Warszawie.

1938 – ukończył III Miejskie Gimnazjum.

1940 – matura, o profilu matematyczno-fizycznym, zdana w tajnym nauczaniu (Państwowe Liceum im. T. Czackiego w Warszawie).

1941-44 i 1945 – studia techniczne.

1942 – wstąpienie do Armii Krajowej.

1944 – udział w Powstaniu Warszawskim (Żoliborz).

1944-45 – pobyt w obozie jenieckim Altengrabow, koło Magdeburga.

1945/6-1949 – studia na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, pod kierunkiem Romana Ingardena.

1950 – obrona pracy magisterskiej (wrzesień).

1950-56 – praca w budownictwie i przemyśle.

1956-57 – na zlecenie IFiS PAN, prowadzi badania nad łaćcińskimi rękopisami filozoficznymi w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie.

1957 – od kwietnia tego roku do września 1970 pracuje na Uniwersytecie Jagiellońskim jako starszy asystent.

1964 – obrona rozprawy doktorskiej, *Rzeczy i dane zmysłowe. Świat i spostrzeżenie u G. E. Moore'a*, napisanej pod kierunkiem Romana Ingardena.

1964 – awansuje na stanowisko adiunkta przy Katedrze Filozofii Romana Ingardena.

1965-1966 – wykłada teorię literatury na kierunku Filologii Angielskiej i Rosyjskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

1972 – habilituje się na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie pracy *Świat, spostrzeżenie, świadomość*.

1973-1993 – pracuje w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, w Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej, początkowo jako adiunkt, a od października 1980 jako docent.

1974 – kieruje Studium Teorii Poznania w Wydziale Filozofii.

1982 – od października zostaje Kierownikiem Katedry Teorii Poznania.

1982 – wykłada teorię poznania w International Academy of Philosophy w Irving (Texas).

1983/4-1992/3 – wykłada teorię poznania w Studium Zakonu Dominikańskiego w Krakowie.

1989 – wykłada teorię poznania w Internationale Akademie für Philosophie (Liechtenstein).

1991 – wykłada teorię poznania we Franciscan University of Steubenville (Stany Zjednoczone) i w MEDO-Institute (Rolduc, Holandia).

1985 – 1 sierpnia otrzymuje nominację profesorską.

1993 – odchodzi na emeryturę.

Andrzej Póltawski pełnił szereg funkcji w towarzystwach filozoficznych i ciałach kolegialnych. Od 1950 jest członkiem, a w latach 1959-1978 był skarbnikiem Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Od 1992 pełnił funkcję skarbnika Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Od 1974 jest członkiem Deutsche Gesellschaft für Phänomenologische Forschung. Od 1975 członkiem Sekcji Filozoficznej Krakowskiego PAN. W latach 1981-1983, 1990-1993 i 1999-2002 był także członkiem Komitetu Nauk Filozoficznych PAN. Od roku 1980 jest członkiem Wydziału International Academy of Philosophy, Irving, Texas, potem Liechtenstein, a od roku 1983 również członkiem Papieskiej Rady Rodziny (Watykan).

Do marca 1993 promotor 48 ukończonych prac magisterskich i 6 doktorskich. Autor 16 recenzji doktorskich, 4 recenzji i 2 superrecenzji habilitacyjnych, 1 recenzji i 1 superrecenzji profesorskiej.

**PRACE POWSTAŁE POD KIERUNKIEM ANDRZEJA PÓLTAWSKIEGO
NA WYDZIALE FILOZOFII CHRZEŚCIJAŃSKIEJ
AKADEMII TEOLOGII KATOLICKIEJ**

ROZPRAWY DOKTORSKIE

Borysiuk Zbigniew Jerzy, *Poznanie wartości moralnych w ujęciu N. Hartmana*, Warszawa 1990;

Lisak Andrzej, *Fenomen, Logos, Eidos: język w perspektywie filozofii a język filozofii w fenomenologii Husserla*, Warszawa 1991;

Maciejczak Marek, *Spostrzeżenie i jego przedmiot w „Fenomenologii percepcji” M. Merleau-Ponty'ego*, Warszawa 1991;

Piłat Robert, *Zagadnienie świadomości: dyskusja problematyki na tle teorii Arona Gurwitscha*, Warszawa 1989;

Sipowicz Kamil, *Zagadnienie nieautentyczności i degeneracji w filozofii Martina Heideggera*, Warszawa 1989;

Wajs Andrzej, *Koncepcja syntez w filozofii transcendentnej Kanta (rozważania konstytutywne)*, Warszawa 1977;

PRACE MAGISTERSKIE

Błaszczyk Beata, *Pojęcie znaczenia w filozofii L. Wittgensteina*, Warszawa 1990;

Boruc Magdalena, *Symbol w filozofii Paula Ricoeura*, Warszawa 1989;

Chodnik Wiesław, *Problem istnienia i roli jakości metafizycznych w dziele sztuki literackiej: (Ingarden – Chwistek – Witkiewicz)*, Warszawa 1988;

Chrudzinski Arkadiusz, *Formalne warunki odniesienia przedmiotowego w filozofii Kanta na podstawie trzech krytyk*, Warszawa 1992;

Dawidziuk Marta, *Akt, treść, przedmiot w koncepcji Kazimierza Twardowskiego*, Warszawa 1988/89;

Djakowska Alina, *Filozofia Soerena Kierkegarda w świetle kategorii wyboru*, Warszawa 1988;

Dutka Marek, *Relacja podmiotu i przedmiotu, języka i świadomości u Romana Jakobsona*, Warszawa 1993;

Elwich Beata, *Problematyka piękna u Platona*, Warszawa 1994;

Falkowski Witold, *Procesy racjonalne a procesy racjomorficzne*, Warszawa 1986;

Grzegorzówka Dariusz, *Koncepcje czynników a priori Konrada Lorenza na tle koncepcji czynników a priori I. Kanta.*, Warszawa 1990;

Herman Barbara, *Koncepcje symbolizmu Ernsta Cassirera i Susan K. Langer: Studium porównawcze*, Warszawa 1989;

Jabłońska Agata, *Romana Ingardena koncepcja czasu*, Warszawa 1989;

Jakubowska Ewa, *Myślenie i mowa według L. S. Wygotskiego*, Warszawa 1993;

Krysiak Beata, *Problematyka interpretacji w filozofii Paula Ricoeura*, Warszawa 1992;

Kwiecień Sławomir, *Tragizm jako podstawowe doświadczenie filozoficzne według Miguela de Unamuno*, Warszawa, 1990;

Łagodzka Anna, *Istota procesów poznawczych według Jerome Brunera*, Warszawa 1990;

Łagodzki Włodzimierz, *Redukcja transcendentna w filozofii Edmunda Husserla i jej krytyka przez Romana Ingardena*, Warszawa 1991;

Łaniewski Robert, *Rola języka w poznaniu u Johna Locke'a na podstawie rozważań dotyczących rozumu ludzkiego*, Warszawa 1989;

Maciejczak Marek, *Spostrzeżenie i jego przedmiot w „Krytyce czystego rozumu” I. Kanta*, Warszawa 1983;

Mackiewicz Elżbieta Katarzyna, *Pojęcie „wyobraźnia” u D. Hume'a i I. Kanta*, Warszawa 1988;

Pawińska Marzena, *Gombrowicza ujęcie problemu „Ja – Inni” w perspektywie współczesnych koncepcji egzystencjalnych*, Warszawa 1991;

Peisert-Kisielewicz Maria, *Zagadnienie realizmu na tle koncepcji doświadczenia u Kanta*, Warszawa 1986;

Piłat Robert, *Rozumność i wolność działania ludzkiego w „Krytyce praktycznego rozumu” i „Uzasadnieniu metafizyki moralności” Immanuela Kanta*, Warszawa 1984;

Pniewski Jan, *Podmiotowe i przedmiotowe uwarunkowania konstytucji sensu obrazu filmowego*, Warszawa 1992;

Podgórska Joanna, *Problematyka epistemologiczna i jej miejsce w filozofii Fryderyka Nietzschego*, Warszawa 1992;

Podlacha Piotr, *Świat 3 Karla Poppera a idee i przedmioty intencjonalne Romana Ingardena*, Warszawa 1988;

Polewczyk Andrzej, *Istnienie przedmiotów idealnych, T. Kotarbiński a R. Ingarden*, Warszawa 1989;

Poziarska Anna, *Karla R. Poppera teoria wiedzy a common sense*, Warszawa 1992;

Pytkowska Brygida, *Pole świadomości a podmiot świadomy („Ja”) w „La conscience” Henri Eya*, Warszawa 1985;

Rackiewicz Danuta, *Idea czystej logiki i czystej gramatyki w „Badaniach logicznych” Edmunda Husserla*, Warszawa 1990;

Roszuk Grzegorz, *Człowiek wobec czasu w rozważaniach Romana Ingardena*, Warszawa 1984;

Sikorska Beata, *N. Chomsky'ego teoria języka a spór o źródła poznania*, Warszawa 1992;

Suchodolski Tomasz, *Koncepcja rozwoju poznania Ludwika Flecka*, Warszawa 1991;

Tomala Joanna, *Człowiek a wartości w filozofii Romana Ingardena*, Warszawa 1991;

Tyszkiewicz Paweł, *Punkt wyjścia filozofii Kartezjusza*, Warszawa 1988;

Zabielska Iwona, *Obraz malarski jako komunikat: analiza porównawcza malarstwa realistycznego i abstrakcyjnego*, Warszawa 1990;

Żyndul Andrzej, *Problem doświadczenia zła w filozofii Paula Ricoeura*, Warszawa 1989.

ON LIFE AND WORK OF PROFESSOR ANDRZEJ PÓŁTAWSKI

Andrzej Półtawski was born on 22 February 1923 in Warsaw. He taught mainly theory of knowledge, first at the Jagiellonian University in Cracow (1957-1970), then at the Faculty of Christian Philosophy of the Academy of Catholic Theology in Warsaw (1973-1993). He was appointed Professor in 1985. As a visiting professor, he also taught philosophy at the International Academy of Philosophy in Irving (Texas) and at the International Academy of Philosophy (Liechtenstein), at Franciscan University of Steubenville, in MEDO-Institute in Rolduc (Holland). Since 1993 – professor emeritus.

MAREK MACIEJCZAK
Instytut Filozofii UKSW

BIBLIOGRAFIA NAJWAŻNIEJSZYCH PRAC ANDRZEJA PÓLTAWSKIEGO

1. KSIĄŻKI

1. *Rzeczy i dane zmysłowe. Świat i spostrzeżenie u G. E. Moore'a*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1966.
2. *Świat, spostrzeżenie, świadomość. Fenomenologiczna koncepcja świadomości a realizm*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973.

2. SKRYPTY I PODRĘCZNIKI

1. *Teoria poznania. Streszczenie kursu*, (skrypt powielony), Kolegium Filozoficzno-Teologiczne OO Dominikanów Prowincji Polskiej, Kraków b. d., ss. 74.
2. *Personalismus in phänomenologischer Sicht (Edith Stein und Karol Wojtyła)*, Schriften der Wiener Katolische Akademie 9, Wien 1995, ss. 11.

3. ARTYKUŁY

3.1. ARTYKUŁY Z TOMU REALIZM FENOMENOLOGII

31 artykułów, przejranych i uzupełnionych, zostało zebranych w tomie *Realizm fenomenologii. Husserl-Ingarden-Stein-Wojtyła. Odczyty i rozprawy*, Wydawnictwo Rolewski, Toruń 2001. Poniżej podane są informacje o pierwodruku i wersjach obcojęzycznych, a w nawiasach strony z tego zbioru.

1. *Jak filozofować?*, w: *Mysząc o filozofii*, Znak-Idee nr 4, Kraków 1991, 43-47 (15-18).
2. *Metafizyka realistyczna a fenomenologiczna analiza świadomości*, *Studia Philosophiae Christianae* 11(1975), 189-197 (18-24).

Tekst angielski: *Realistic Metaphysics and the Phenomenological Analysis of Consciousness*, w: *Atti del Congresso San Tommaso nel suo VII Centenario, Roma-Napoli 17-24 aprile 1974*, no. 6: L'Essere, Napoli 1979, 531-538; 7.

3. *Człowiek i jego poznanie*, Przegląd Psychologiczny 30(1990)1, 59-67(24-30). Wersja nieco zmieniona w: *Problemy* 11(1992)555, 25-30.

4. *O poznawaniu człowieka*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego MXCVII(1993). *Prace psychologiczne z: Psychologia osobowości i antropologia filozoficzna*, 11-19(30-37).

5. *Człowiek, Psychika, świadomość*. Odczyt w 32 Tygodniu Filozoficznym KUL, Lublin 14.01.1990, pierwodruk (38-43).

6. *Fenomenologia a wizja człowieka*. Odczyt w 35 Tygodniu Filozoficznym KUL, Lublin 23.03.1993, pierwodruk (44-52).

7. *O sytuacji epistemologicznej wartości moralnych*, *Studia Philosophiae Christianae* 22(1986)2, 175-195 (53-67); tekst angielski: *The Epistemological Locus of Moral Values*, w: *Moral, Truth and Moral Tradition*, red. Luce Gormally, OR, Dublin and Portland 1994.

8. *Kultura a wartości moralne*, *Studia Filozoficzne* 1(1989)278, 49-54(67-74); Także: *Acta Universitatis Vratislaviensis, Prace Kulturoznawcze II*, 965(1991), 51-14.

9. *Wartości moralne a metafizyka i ontologie*, *Kwartalnik Filozoficzny* 24(1996)1, 5-17 (74-83).

10. *Fenomenologia jako fundamentalna filozofia moralna według Stefana Strassera*, *Kwartalnik Filozoficzny* 25(1997)1, 175-194 (83-96).

11. *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii a realizm*, *Roczniki Filozoficzne* 25(1997)1, 47-59 (97-106).

12. *Poznanie a zmysły*, *Studia Filozoficzne* (1986)1-2(242-243), 97-105 (106-114). Tekst niemiecki: *Die Erkenntnis und die Sinne*, *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* 30(1983)1-2, 167-177.

13. *Aletejologia Edmunda Husserla*, *Studia Filozoficzne* (1983) 2(206-207), 85-133 (115-160).

14. *Koncepcja czasu w fenomenologii E. Husserla*, w: *Wokół fundamentalizmu epistemologicznego*, J. Rolewski, S. Czerniak, Warszawa 1991, 39-53 (160-169).

15. *Roman Ingarden, „Spór o istnienie świata”*, w: *Przewodnik po literaturze filozoficznej XX wieku*, t. 1, Warszawa 1994, 166-176 (171-179).

16. *Natura ludzka a istnienie świata*, Ruch Filozoficzny 35(1977)1-3, 59-61 (179-180).

17. *Świadomość a działanie w filozofii Ingardena*, *Studia Philosophiae Christianae* 11(1975), 131-151. Tekst angielski: *Consciousness and Action in the Philosophy of Roman Ingarden*, *Analecta Husserliana* 3(1974), 124-137 (181-192).

18. *Ingardena droga do realizmu a jego koncepcja człowieka*, *Studia Filozoficzne* (1976)1(122), 27-39. Tekst angielski: *Ingarden's Way to realism and His Idea of Man*, *Dialectics and Humanism* 2(1975)3, 65-76 (192-204).

19. *Roman Ingarden – metafizyk wolności*, *Studia Filozoficzne* (1990)2-3(291-292), 85-98 (204-217). Także w: *W kręgu filozofii Romana Ingardena*. Materiały z konferencji, Kraków 1995, 137-149. Tekst niemiecki: *Roman Ingarden, ein Metaphysiker der Freiheit*, *Reports on Philosophy* 10(1986), 43-56.

20. *Wartości a ontologia Ingardena*, *Sztuka i filozofia* (1994)8, 5-18. Także w: *Roman Ingarden a filozofia naszego czasu*, red. A. Węgrzeczki, Kraków 1995, 111-122 (217-226).

21. *Obraz a struktura świadomości. Uwagi o teorii obrazu Romana Ingardena*, *Kwartalnik Filozoficzny* 20(1992)1-2, 65-85 (226-238). Tekst angielski: *Painting and the Structure of Consciousness. Remarks on Roman Ingarden's Theory of Painting*, w: *Kunst und Ontologie. Für Roman Ingarden zum 100 Geburtstag*, red. W. Galewicz, E. Ströker, W. Stróżewski, Amsterdam-Atlanta 1994, 79-95.

22. *Problematyka doświadczenia „zewnętrznego” w filozofii Romana Ingardena*, część I *Kwartalnik Filozoficzny* 24(1996)3, 9-31, część II *Kwartalnik Filozoficzny* 24(1996)4, 97-132 (239-273).

23. *Edith Stein, „Endliches und Ewiges Sein”*, w: *Przewodnik po literaturze filozoficznej XX wieku*, t. 5, Warszawa 1977, 424-434 (275-283).

24. *Personalizm fenomenologiczny: Edith Stein i Karol Wojtyła*, *Kwartalnik Filozoficzny* 23(1995)1, 33-44 (284-291). Tekst niemiecki: *Personalismus in Phänomenologischer Sicht (Edith Stein und Karol Wojtyła)*, Wien 1995.

25. *Nowość a tradycyjność filozofii Karola Wojtyły*, w: *Servo veritatis. Materiały sesji naukowej poświęconej myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Kraków 1988, 251-259 (293-297).

26. *Przeżycie etyczne jako podstawowe doświadczenie filozoficzne*, w: *Wartość bycia. Władysławowi Stróżewskiemu w darze*, Kraków-

-Warszawa 1993, 203-206 (298-300). Także w: *Symposium naukowe z okazji 15-lecia pontyfikatu Jana Pawła II*, Kraków 1994, 71-76.

27. *Karol Wojtyła, „Osoba i Czyn”*, w: *Przewodnik po literaturze filozoficznej XX wieku*, t. 3, Warszawa 1995, 440-446 (301-305).

28. *Epistemologiczne podstawy filozofii Karola Wojtyły*, *Roczniki Filozoficzne* 35-36(1987-88)[1992] 2, 107-122 (305-318). Także w: *Servo Veritatis II. Spotkania naukowe poświęcone myśli Jana Pawła II*, red. A. Pelczar, W. Stróżewski, Kraków 1996, 93-112. Tekst angielski: *The Epistemological Basis of Karol Wojtyła's Philosophy*, w: *Atti del Colloquio Internazionale del Pensiero Cristiano organizzato da ISTRÀ – Istituto di Studi per la Transizione. Roma 23-35 settembre 1983*, Roma 1984, 79-81.

29. *Człowiek a Świadomość (W związku z książką Karola Wojtyły „Osoba i Czyn”)*, *Analecta Cracoviensia* 5-6(1974), 159-175 (318-331).

30. *Fenomenologiczne podstawy etyki według Karola Wojtyły*, w: *Spór o etykę. Materiały X Jagiellońskiego Symposium Etycznego Kraków 4-5 czerwca 1988*, Kraków 1989, 21-24 (331-334).

31. *Człowiek jako istota realizująca się w czynie (antropologia Karola Wojtyły a Henri Eya analiza świadomości)*, *Studia Philosophiae Christianae* 17(1981)2, 135-174 (334-362). Tekst angielski: *Ethical Action and Consciousness. Philosophical and Psychiatric Perspectives*, *Analecta Husserliana* 7(1978), 124-137.

3.2. POZOSTAŁE ARTYKUŁY

1. *Communis lectura pragensis*, *Mediaevalia Philosophica Polonorum* (1958)1, 11-27.

2. *O istnieniu i strukturze dzieła literackiego* (wspólnie z D. Gierulanką), *Studia Filozoficzne* (1958)5/8, 142-157.

3. *Commentaires sur les Sentences, supplement au repertoire de Stegmuller* (wspólnie z J. Korolcem, Z. Włodek), *Mediaevalia Philosophica Polonorum* (1958)1, 28-30.

4. *Commentaires sur les Sentences* (wspólnie z M. Gołaszewską, J. Korolcem, Z. Siemiątkowską, I. Tarnowską, Z. Włodek), *Mediaevalia Philosophica Polonorum* (1958)2, 22-27.

5. *Kierunki badań filozoficznych Romana Ingardena* (wspólnie z D. Gierulanką), w: *Szkice filozoficzne*, PWN, Warszawa 1964, 473-481.

6. *O istnieniu intencjonalnym*, w: *Szkice filozoficzne*, PWN, Warszawa 1964, 71-84.

7. *Czyn a świadomość*, w: *Logos i ethos*, Towarzystwo Teologiczne w Krakowie, Kraków 1971, 83-113.

8. *Constitutive Phenomenology and Intentional Objects*, *Analecta Husserliana* 2(1972), 90-95.

9. *Dane wrażeniowe a doświadczenie pierwotne*, w: *Fenomenologia Romana Ingardena*, wydanie specjalne Studiów Filozoficznych, Warszawa 1972, 153-173.

10. *Czysta świadomość a ontologia Ingardena*, *Ruch Filozoficzny* 30(1972)1, 10-14.

11. *Spółeczny aspekt poznania w perspektywie fenomenologicznej*, w: *Spółeczny aspekt poznania. Materiały I Ogólnopolskiego Zjazdu Filozoficznego. Czerwiec 1977, Lublin*, Sekcja epistemologiczna, Lublin 1977, 215-230. Także w: *Spółeczny aspekt poznania*, Ossolineum, Wrocław 1979, 187-200.

12. *The idea and the Place of Human Creativity in the Philosophy of Roman Ingarden*, *Dialectics and Humanism* (1978)2(19), 129-139.

13. *Zagadnienie czasu w filozofii Romana Ingardena*, *Przegląd Filozoficzny* 10(2002)4(40), 139-152. Tekst angielski: *The Problem of Time in the Philosophy of Roman Ingarden*, w: *A Collection of Polish Works on Philosophical Problems of Time and Spacetime*, red. H. Eilstein, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 137-148.

14. *Problematyka rozumienia w ujęciu Danuty Gierulanki*, *Kwartalnik Filozoficzny* 30(2002)2, 7-16.

15. *Teoria poznania Badań Logicznych Husserla a zagadnienie intencjonalności*, *Kwartalnik Filozoficzny* 31(2003)1, 5-15.

4. PRZEKŁADY

1. Roman Ingarden, *Wstęp do fenomenologii Husserla*, Warszawa 1974, ss. 240.

2. Barry Smith, *Matematyka a ontologiczna estetyka*, *Studia Filozoficzne* (1976)1(122), 51-56.

3. E. Świderski, *Pewne główne rysy ontologii Ingardena*, *Studia Philosophiae Christianae* 14(1978)1, 89-108.

5. REDAKCJA NAUKOWA

1. *Cartesianische Meditationen: Medytacje Kartezjańskie*, tłum. A. Wajs, Warszawa 1981.

2. *Zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins*: Wykłady z fenomenologii wewnętrznej świadomości czasu, tłum. J. Sidorek, Warszawa 1989.

3. *Die Idee der Phänomenologie. Fünf Vorlesungen*: Idea fenomenologii. Pięć wykładów, tłum. J. Sidorek, Warszawa 1990.

4. *Logische Untersuchungen* t. II/1 i II/2: Badania logiczne, tłum. J. Sidorek, Warszawa 2000.

5. Redakcja przekładu części rozdz. V oraz rozdz. VI i VII: Edith Stein, *Vom endlichen und ewigen Seins*: Z dociekań nad bytem skończonym i bytem wiecznym, tłum. S. J. I. Adamska, w: *W kierunku Boga*, Warszawa 1982.

6. RECENZJE

1. Rolf Fröhner, *Kritik der Aussage*, Heidelberg 1954, Zeszyty Prasoznawcze 2(1961)1(4), 44-49.

2. *O dziele literackim R. Ingardena*, Ruch Literacki 2(1961)1(4), 113-114.

3. Gustaw Bergman, *Realism. A Critique of Brentano and Meinong*, Milwaukee and London 1967, British Journal for the Philosophy of Science 20(1969), 84-85.

4. *Analisi Metafisica dell'uomo* [K. Wojtyła, *The Acting Person*], Osservatore Romano 119(1979)206, 9 settembre 1979, 3.

5. *Objectifying the Subjective* [K. Wojtyła, *The Acting Person*], The Times Literary Supplement (1980)4019, 4 April, 397.

6. *Człowiek a świat w myśli Ingardena* [R. Ingarden, *Książeczka o człowieku*], Nowe Książki (1987)4, 1-3.

7. *Roman Ingarden – świat a świadomość* [R. Ingarden, *Spór o istnienie świata*], Nowe Książki (1988)3, 19-21.

8. *Karola Wojtyły filozoficzna analiza człowieka* [K. Wojtyła, *Oso-ba i czyn*], Nowe Książki (1991)4, 48-50.

9. *O fenomenologiczne ugruntowanie metafizyki personalistycznej* [J. Seifert, *Essere e Persona*], Ethos 15-16(1991), 227-231.

10. *Przewodnik po szczytach rzeczywistości* [Wł. Stróżewski, *W kręgu wartości*], Nowe Książki (1993)7, 32.

11. *Zu einer phänomenologischen Begründung der personalistischen Metaphysik* [J. Seifert, *Essere e Persona. Verso una fondazione fenomenologica di una metafisica classica e personalistica*, Milano 1989], Ethos Sonderausgabe 1(1993) Lublin-Liechtenstein.

12. *Refleksja a byt i osoba ludzka* [W. Chudy *Rozwój filozofowania a pułapka refleksji. Filozofia refleksji i próby jej przezwyciężenia*, Lublin 1993], *Kwartalnik Filozoficzny* 22(1994)1-2, 239-245.

13. *Jana Pawła II świat miłości, wiary i nadziei* [Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994], *Nowe Książki* (1995)1, 15.

14. *Język, umysł, świat* [R. Piłat, *Umysł jako model świata*], *Kwartalnik Filozoficzny* 30(2002)1, 163-168.